

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 71 Haziran 2020 & Volume: 13 Issue: 71 June 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

HADİSTEKİ 'YEDİ GÜZEL ADAM'IN KUR'AN-I KERİM'DEKİ İZDÜŞÜMLERİ THE PROJECTION IN QURAN OF THE SEVEN BEAUTIFUL MAN IN THE HADİT

Mustafa IŞIK*

Öz

Bir hadiste 'yedi sınıf kişinin kıyamet gününde özel ilgi göreceği' haber verilmektedir. Haberin sübutu sened ve metin açısından da ele alınsa da Kur'an'a uygunluğuna bakılması gerekir.

Biz, bu haberin Kur'an-Sünnet bütünlüğü açısından, Kur'an-ı Kerim'deki izdüşümlerini tesbit etmeye çalıştık. Tesbitlerimiz 'göreceli' olmakla birlikte bir alt-yapı üzerine kurulmuş olup bir arka-plana dayanmaktadır.

Hadislerin, vahyin somut hali olan Kur'an'dan bağımsız olmasını düşünemeyiz. Bizim Kur'an'la olan ilgimizin derecesi ise bu bağların kurulmasına yardımcı olacaktır. Yüce Allah Elçisi'nin maddeleştirerek muhataplarına sunduğu bu cümlelerin vahiy birikiminin ürünü olduğunu düşünüyoruz. Bu düşüncenin ne kadar gerçekçi olup olmadığı makale içinde ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Yedi Sınıf, Kıyamet Günü, Arşın Gölgesi, Adalet, Sadaka.

Abstract

In one hadith it is reported that seven classes of people will receive special attention on the doomsday. Even though the thubüt (the authenticity of the hadith) is handled in terms of sanad and matn, it is also necessary to look at its suitability with the Quran.

We tried to determine the projections of this hadith in the Quran in terms of the Qur'an-Sunnah integrity. Although our determinations are relative, they are built on an infrastructure and are based on a background.

We can never think that hadiths are independent of the Qur'an, the concrete form of revelation. The degree of our interest with the Qur'an will help to establish these ties. We think that these sentences sent by the Saint Prophet to his interlocutors are the product of the accumulation of revelation. Whether this idea is realistic or not will be tried to be revealed in the article.

Keywords: Hadith, Seven Classes of People, Doomsday, The shadow of the ninth heaven, Justice, Charity.

*Doç. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/ İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, <https://orcid.org/0000-0001-7068-6253>, mustafaisik@nevsehir.edu.tr.

1. GİRİŞ

20. yüzyılın getirdiği 'branşlaşma', güzelliklerinin yanında bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu yüzden 21. yüzyılın başında 'interdisipliner / disiplinlerarası' çalışmalar önem arz eder hale gelmiştir. Temel İslam Bilimlerinde bile branşlaşma olunca, araştırmacı 'sağından solundan habersiz' hale gelmiştir. Muhammed Gazâlî (ö.1996) buna işaretler 'Öncelikle Fıkhu'l-Kitab' demekte, hadiscilerin 'az Kur'an çok hadis okuma'sını 'dengesiz beslenme'ye benzetmektedir. "Hadisle uğraşan bazı kişilerin kusuru, Kur'an'ı ve onun ahkâmını anlamadaki yetersizlikleridir. O halde yetersizliklerine rağmen bu gururun sebebi nedir?"¹ Bu cümle, 'istifham-ı inkarî olup; cevap istememektedir.

"Kur'an'ı bilenler, vahyin mahiyet ve amacını kavrayanlar anlama işinin Peygambersiz olmayacağını çok iyi bilirler. Bizim, Rasulullah'ın (s.a.s.) beyanlarından sarf-ı nazarla Kur'an'a ulaşmamız, onu anlamamız ve anlaşılır kılmamız, yaşanabilen bir hayata geçirmemiz mümkün değildir. Rasulullah (s.a.s.) gerek sözleriyle ve gerekse fiilleriyle Kur'an'ı bize açıklamıştır. 'Sünnet, Kur'an'ın açılımıdır' sözüyle kastedilen budur. Nasıl ki Kur'an kendi içinde birbirini açıklıyorsa, Medenî sureler Mekkî surelerin açılımı mahiyetinde ise; Medenî sureler olmadan Mekkî surelerden yaşanabilir mükemmel bir dini hayat çıkarmak mümkün değilse, sünnet olmadan da Kur'an'ı anlamak ve onu hayata geçirmek mümkün değildir. Çünkü sünnet, yaptığı beyan göreviyle Kur'an'ın açık bıraktığı alanları doldurmakta ve din böylece tamamlanmaktadır."²

Ayetler, hadis / sünnetle tefsir edilmektedir. Hadisten sonra ayete yapılan gönderme de bir metinler arası okumadır. "İki ya da daha fazla metni, anlam kurma açısından ilişkilendirmeye ise 'metinler arası okuma'³ denilmektedir. Bu yaptığımız iş, bir metinler arası okumadır. Şerh Edebiyatı'nda da hadisler yine ayetler ve ilgili hadislerle şerh edilmiştir.

Yüce Allah Elçisi, vahiy eğitim ve öğretimi gereği aldığı bilgileri kimi zaman formül haline getirmiş; ikili, üçlü, dörtlü, beşli, altılı ve yedili maddeler halinde sunmuştur. Bunlardan biri de "Yedi sınıf insan vardır ki Allah kendi gölgesinden başka hiçbir gölge bulunmayan kıyamet gününde, bunları arşının gölgesinde gölgelendirir." hadisidir.

'Allah'ın gölgesi' tamlamasını lâfzî olarak ele alıp birtakım ayetlerden⁴ açıklama getiren müfessirler bulunmaktadır. Ancak tamlama mecâzî olup 'Allah'ın himâyesi' anlamında anlaşılmalıdır.

Hadiste geçen yedi maddeden her birinin Kur'an'daki izdüşümlerine bakacağız. Kurduğumuz ilgi, bulduğumuz özdeşleşme, bizim kapasitemizle sınırlıdır. Daha fazlası, daha ötesi her zaman için vardır. Kurulan ilgiler, verilen bilgiler 'göreceli'dir; okuyucu ya da araştırmacı katılır veya katılmaz. Amacımız, Kur'an / Sünnet bütünlüğünü; bir hadis ölçeğinde de olsa, izlemek ve gözlemlemektir.

Ayrıca hadisteki yedi madde, 7 sayısı sınırlı değildir. Nitekim aşağıda 'arşın gölgesinde gölgelenecek' olan sekizinci kişi de gelecektir.

2. YEDİ GÜZEL ADAM

Hadis 7 maddeden oluştuğu ve her bir madde başka bir surede yer aldığından; madde sırası bozulmayacaktır. Hadisin ilk maddesinin geçtiği yerde metin, tam verilecektir. İlgili şıklar geldikçe, sadece 'hadis metninin ilgili cümlesi' göz önüne alınacaktır.

İlk kaynaklarımızdan İmam Mâlik'de (ö.179/796) geçen rivayet şöyledir:

>عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَوْ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ، يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ: إِمَامٌ عَادِلٌ، وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُتَعَلِّقٌ بِالْمَسْجِدِ إِذَا خَرَجَ مِنْهُ حَتَّى يَعُودَ إِلَيْهِ، وَرَجُلَانِ تَخَابَا فِي اللَّهِ اجْتِمَاعًا عَلَى ذَلِكَ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ ذَاتٌ حَسَبٍ وَجَمَالٍ فَقَالَ: إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ، وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ<

Ebû Said el-Hudrî veya Ebû Hureyre'den rivayetle Allah Elçisi şöyle buyurdu: "Yedi sınıf insan vardır ki, Allah kendi gölgesinden başka hiçbir gölge bulunmayan kıyamet gününde, bunları kendi arşının gölgesinde gölgelendirir:

1-Adaletli davranan devlet başkanı,

¹ Gazâlî, Muhammed (1989). el-Sünnetü'n-Nebeviyyetü Beyne Ehli'l-Fıkhi ve Ehli'l-Hadis. Daru's-Şuruk. s. 126, 21.

² Erdoğan, Mehmet (2014). Vahiy-Akıl Dengesi Açısından Sünnet. İstanbul: İfay. s. 123.

³ Özer, Salih (2008). Hadis Metninin Anlaşılmasında Diğer Metinlere Referansların Önemi ya da Hadiste Metinlerarasılık ve Metinlerarası Okuma. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, cilt VIII, sayı 1, s. 311.

⁴ Karia 101/5; Taha 20/107; Neml 27/88; Kehf 18/47.

⁵ Mâlik, Ebû Abdillâh (1992). Muvatta, thk. M. F. Abdulkâki. İstanbul: Çağrı Yayınları. "Şa'r" 14 (2/52).

- 2-Allah'a kulluk ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç,
- 3- Gönlü mescitlere sevgiyle bağlanmış olan kimse,
- 4-Allah için birbirini seven; bu sevgi ile birleşip, ayrılan iki kişi,
- 5-Mevki sahibi ve güzelliği olan bir kadın tarafından çağırılıp da kadınlığını kendisine sunduğunda;
- 'Ben Allah'tan korkarım' diyerek sakınan er kişi,
- 6- Gözden uzak Allah'ı anıp gözyaşı döken kişi,
- 7- Sağ elinin verdiği sadakayı sol eli duymayacak derecede gizli veren kişi.

İlkini yukarıda verdiğimiz bu haber, hadis kaynaklarında Abdullah b. Mübarek'le (ö.181/797) devam ederek Buhâri-Müslim'e ulaşır.⁶

Haberin tek başına Ebû Said el-Hudrî'den rivayeti olduğunu İbn Abdilber (ö.463/1071) kaydetmektedir.⁷

Hadis metninde maddelerin sıralanışı ve lafızların söylenişi önemlidir. Müslim rivayetinde ravilerden birinin 'sağ elin verdiği' 'sol elin verdiği' şeklinde, tersinden söylemesi metne yansımıştır. Diğer bütün rivayetlerde sağ elle başlamaktadır.

> وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ يَمِينُهُ مَا تُنْفِقُ شِمَالُهُ <⁸ Burada bir takdim-te'hir durumu vardır. Bu yüzden bu hadis metni, hadis usulünde 'maklub'⁹ hadis sayılmıştır.

Araştırmamız sırasında, kaynakların sıralanışında da 'tarih sırası' izlenecektir. 'İlk'leri önemsemediğimizden; ulaşabildiğimiz ilk eserden başlayıp, güvenilir hadis kaynakları olarak bilinen Sahihayn'la son veriyoruz. Sahihayn'la başlayıp 'Kütübü sitte' veya 'Kütübü tis'a' eserlerini kaynak göstermek de yaygın bir yöntemdir. Biz tercihimizi ilk'lerden yana kullanıyoruz.

Kaynaklardaki yeterlilik ölçüsü, önce kendimizi ikna sonra da okuyucu veya araştırmacıya kanıt sunma amacını taşımaktadır.

Yüce Allah Elçisi'nin çok maddeli bu hadisinin ilk maddesi, Yüce Allah'ın buyruklarının başında gelen 'adalet'le ilgili ayeti aklımıza düşürmektedir.

2.1. ADALETLİ DEVLET BAŞKANI OLMAK, ÇOK ÖZELDİR

> إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُم لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ < Gerçek şu ki, Allah adaleti, iyiliği ve akrabaya yardım etmeyi emreder; yüz kızartıcı işleri, fenalığı ve azgınlığı yasaklar. O, düşünüp öğüt alasınız diye size öğüt veriyor. (Nahl 16/25)

Yüce Allah öncelikle adaleti emrediyor. Bu yüzden adaleti gerçekleştirebilen devlet başkanının yeri çok özeldir. Yüce Allah Elçisi'nin formül haline getirdiği 7 maddelik hadisin ilk maddesi < إِمَامٌ عَادِلٌ > 'Adaletli davranan devlet başkanı / Yönetici' olan kişi bu ayetin açıklaması olmalıdır. < إِمَامٌ عَادِلٌ > 'Âdil başkan' tamlaması, her türlü adaletli idareciyi içine alır. Nitekim "Her biriniz birer idarecidir ve emri altındakilerden sorumludur Devlet başkanı da bir yöneticidir; idaresinde bulunan insanlardan sorumludur. Evin erkeği hane halkı üzerinde idarecidir; ev halkından sorumludur. Ev hanımı da evinden sorumludur. Hizmetçi de hizmet ettiği kimsenin malından sorumludur. Dikkat edin! Her biriniz bir idareci ve idaresi altındakilerden sorumludur." ¹⁰ hadisi bu kapsamda olanları açıklamaktadır.

Bu maddede genel olarak 'Adaletli davranan devlet başkanı' denirken özeldir sanki Allah Elçisi tarif edilmektedir. Nitekim O'nun terbiyesi altında yetişen Hz. Ömer (ö.23/643) de adaletle özdeşleşmiştir.

Kadı / hâkim de benzer düzeydedir. 'Adalet, mülkün / devletin temelidir.' sözü her zaman geçerli ve değerlidir.

⁶ Abdullah b. Mübarek, Ebû Abdurrahman (t.y.). Kitâbü'z-Zühd ve'r-Rekaik. thk. Habiburrahman A'zamî, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye. s. 473; Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh (1998). Müsned, thk. Şuayb el-Arnaut, Âdil Mürsid, Heysem Abdülgafur, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle. 15/414; İbn Zencûye, Ebû Ahmed Humeyd b. Mahled b. Kuteybe el-Ezdi (1986). Kitâbü'l-Emval. thk. Şakir Zib Feyyaz, Suudiyye: Merkezi Melik Faysal. s.64; Buhâri, Muhammed b. İsmail (1992). Sahih. Nşr. Bedrettin Çetiner. İstanbul: Çağrı Yayınları. "Ezan" 36 (1/160); "Zekât" 16 (2/116); "Rikak" 24 (7/185); "Hudud" 19 (8/20); Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc (1992). el-Câmi'ü's-Sahih. thk. M. Fuad Abdülbaki. İstanbul: Çağrı Yayınları. "Zekât" 91(2/715).

⁷ İbn Abdilber, Ebû Ömer (1387). et-Temhid lima fi'l-Muvatta mine'l-meani ve'l-esanid. thk. Mustafa b. Ahmed Alevi-Muhammed Abdülkebir Bekri. Magrib:Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslâmiyye. 2/281.

⁸ Müslim, "Zekât" 91(2/715).

⁹ Suyûtî, Celaleddin (1959). Tedribü'r-Râvî fi Şerhi Takribi'n-Nevevî. thk. Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Faryabi, Medine:Daru Taybe. 1/344; el-Cezâiri, Tahir (1995). Tevcihü'n-nazar ıla usulî'l-eser, thk. A. Ebû Gudde, Haleb: el-Matbaatü'l-İslâmiyye. 2/577.

¹⁰ Mâlik, Ebû Abdillâh (t.y.). el-Muvatta. Rivayetu Eş-Şeybanî eş-thk. Abdülvehhab Abdüllatif, Kahire: el-Mektebetü'l-İlmiyye. "Lukata" 992. s. 343; Ahmed b. Hanbel, 8/83, 9/156, 10/140, 220; Buhâri, Sahih. "Cuma" 1 (1/215), "Cenaiz" 33 (2/78), "İstikraz" 20 (3/87), "İtk" 17 (3/125), "Vesaya" 8 (3/188), "Nikâh" 81 (6/146), "Ahkâm" 1 (8/104); Müslim, "İmare" 20 (3/1459).

2.2. ÖMER B. ABDULAZİZ'İN SÜNNETİ

Hiz. Ali ve Muaviye arasında geçen iktidar mücadelesi sonrasında, Muaviye'den başlamak üzere, Emevilerin Hiz. Ali taraftarlarına hakâret olan sözleri, Cuma hutbesinde söyledikleri rivayet edilir.

Cuma ve bayram namazı gibi ibadet olmakla birlikte, içine siyasetin de karıştığı; ümmetin tamamını ilgilendiren toplantılardaki rahatsızlık göz önüne alınmalıdır. Hiz. Ali ile -muhtemelen- İfk hâdisesi'ndeki duruşundan dolayı mesafeli olan Hiz. Aişe bile durumdan rahatsız olmuştur.

Sahabe sözü 'mevkuf' hadis sayılır. Çünkü Allah Elçisi'nin eğitim öğretimi altında, o kültür ortamında yetişen insanların sözleri değerlidir. Hele hele Hiz. Aişe gibi, Hiz. Peygambere eş olan, genç yaşta dul kalan, Hiz. Peygamberden sonra 40-45 yıl yaşayıp bilinmeyenlerin kaynağı olan fakih bir sahabinin sözü olursa, daha değerlidir. Yeğeni Urve b. Zübeyr (ö.94/713) kanalıyla gelen haber şöyledir: Bu kuşak, 'Muhammed'in dava arkadaşlarına dua etmekle emr olunmuşken onlar hakâret ettiler.'¹¹ Bağlamı bizce çok açık olmayan bu sözü, Müslim'in şarihlerinden ve aynı zamanda müfessir olan Kadı İyaz (ö.544/1149) açıklar. Diğer şârihler de ondan ictibas ederler. "Kadı İyâz diyor ki: "En doğrusunu Allah bilir ama görünüşe bakılırsa, Hiz. Aişe bu sözü Mısırlıların Hiz. Osman aleyhinde, Şamlıların Hiz. Ali aleyhinde, Harurilerin bütün Müslümanların aleyhinde konuştuklarını duyduğu zaman söylemiş olmalıdır."¹²

Hiz. Aişe'den "Müminlere bağış dilemeleri gerekirken hakaret ettiler!" deyişi, şu ayeti hatırlatmaktadır: "Bir de onlardan sonra gelenler derler ki: "Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla ve kalplerimizde iman etmiş olanlara karşı bir kin bırakma. Rabbimiz! Gerçekten sen çok şefkatlisin, çok esirgeyicisin." (Haşr 59/10)

Daha sonra m.717-720 yılları arasında Emevî halifesi olan Ömer b. Abdilazîz (ö.101/720) Emeviler döneminde hutbede 'Hiz. Ali ve soyuna hakâret' cümlelerini kaldırmış; yerine 70-Nahl 16/90 ayetinin okunmasını sağlamıştır. Bu durumda, Cuma hutbelerinin sonunda bu ayetin okunması 'Ömer b. Abdilazîz'in sünneti' olarak günümüze kadar gelmiştir.¹³

'İkinci Ömer' diye bilinen Ömer b. Abdilazîz'in bu ayeti hutbe sonunda okuması, başta adalete vurgu yapmaktadır. Emevî Devleti'nin halifesi iken, Muaviye'den beri süregelen hakâret konuşmalarını kaldırması, adalettir. Seçki yaptığı ayet ise en başta adaleti vurgulamaktadır.

Yedi maddelik 'öğüt demeti'nin 'ilk madde'sinin adalet olması da sıradan değildir. Bu sözün 'alışılmış' hale geldiği dönemlerde, farkındalık oluşturmak isteyen bir imamın, ayetteki ilk cümleyi okuyup inmesini hep düşünmüşümdür. Ancak cemaatin ve -muhalefet yaptığını var sayacak herhangi bir mevcut hükümetin- tepkisini göze alabilmek de bir ayrıcalıktır.

2.3. BEN ADİL OLMASAM KİM ADİL OLACAK?!

Nüzül sırasına göre düşündüğümüzde, daha önce inmiş olan "Her ümmetin bir peygamberi vardır. Onlara peygamberleri geldiğinde aralarında adaletle hüküm verilmiş olur. Onların hakları yenmez." (51-Yunus 10/37) ayeti, ganimeti dava arkadaşları arasında dağıtırken; haksızlıkla itham eden birini aklımıza getirmektedir.

İlk kaynaklardan Vâkîdî'nin (ö.207/823) rivayetine göre, Bilâl'in (ö.20/641) eteğindeki gümüşleri "Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde" dava arkadaşlarına dağıtırken, Temim kabilesinden Zu'l-Huveysıra geldi: <فَقَالَ: اِعْدِلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص: وَيْلَكَ! فَمَنْ يَعْدِلُ إِذَا لَمْ أَعْدِلْ؟> "Adaletli dağıt ey Allah'ın Elçisi!" dedi. Allah Elçisi (s.a.s.): Yazıklar olsun! Ben âdil olmazsam kim âdil olacak?! buyurdu. Hiz. Ömer (ö.23/643) devreye girdi: "Ey Allah'ın Elçisi! İzin verin, boynunu vurayım!" deyince, "Bırak onu! Onun öyle arkadaşları var ki; sizden biriniz onların kıldığı namaz yanında kendi namazını, tuttukları oruç yanında kendi orucunu önemsiz görür! Kur'ân okuyacaklar; ama gırtlaklarından aşağı inmeyecek! Okun avı delip çıktığı gibi İslâm'dan çıkacaklar! Avcı, bir okun tüy kısmına bakar; bir şey göremez! Sonra oka bakar; bir şey göremez! Ardından kirisine bakar; yine bir şey göremez! Daha sonra temren/demirine bakar; yine bir şey bulunmaz! Oysa ki ok avın işkembesini delip geçmiştir! Onların alâmeti; pazılarından birisi kadın memesi ya da sallanan bir et parçasına benzeyen siyah bir adamdır." buyurdu.

¹¹ İbn Ebi Şeybe, Ebû Bekr (1409). el-Kitâbü'l-Musannef fi'l-Ehâdis ve'l-Âsar, haz. Kemâl Yûsuf el-Hût, I-VII, Riyad: Mektebetü'r-Rüşd. 2/293; İshak b. Raheveyh, İbrâhim b. Mahled (1991). Müsned. thk. A. Abdülhak el-Belûşi. Medine: Mektebetü'l-İman. 2/321; Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah, (1983). Fezailü's-Sahabe. thk. Vasiyyullah b. Muhammed Abbas, Beyrut: Müessesetü'r-Risale. 1/57, 2/910; Müslim, "Tefsir" 15 (3/2317).

¹² Kadı İyaz, Ebû'l-Fazl (1998). İkmâlü'l-Mu'lim bi-fevaidi Müslim. thk. Yahyâ İsmail. Mansure: Dârü'l-Vefa. 8/583;

Nevevî, Yahya b. Şeref (1972). el-Minhâc fi şerhi Sahih-i Müslim b. Haccac. Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi. 18/158.

¹³ İbnu'l-Esir, Ebû'l-Hasen (1997). el-Kâmil fi't-Târîh. nşr. Umar Abdusselâm Tedmurî. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-'Arabi. 4/98-99; Suyûtî, Celâlu'd-Dîn (2004). Târîhu'l-Hulefâ. nşr. Hamdi ed-Demirdâş. Mektebetu Nizâr Muştafâ el-Bâz. s.182.

Ebû Said el-Hudrî (ö.74/693): “Bu hadisi, Hz. Ali (ö.40/661) rivayet ederken ondan duyduğuna vurgu yapmaktadır.”¹⁴ Oysa sonraki rivayetlerde, Allah Elçisi’nden duyduğu, Hz. Ali’nin bu tip adamları, -onlarla savaşarak- yani yaşayarak gördüğü kaydı geçer.¹⁵

İlk olduğu için önemsedüğümüz Vakidî rivayeti <لَتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ> ‘Sana kitabı insanlar arasında, Allah’ın sana öğrettiği şekilde hüküm vermen için, hak olarak indirdik. O halde hüküm vermede Allah’a ihanet edenlerle, verdiği hükümleri tartışma.’ (Nisa 4/105) ayetine gönderme yaptığı için, ayrıca önemlidir.

Aynı tarihlerde Yemen’de yaşayan Abdurrezzak (ö.211/827) ve sonraki kaynaklar, hâdisenin meydana gelişini Ebû Said el-Hudrî’den rivayetlerinde “ganimet taksimi”¹⁶ sırasında olduğunu söylerler. Ancak “Bilâl’in eteğindeki gümüşler” kaydı yoktur. Abdurrezzak’ın bu olayı 113-Tevbe 9/58 ayetinin iniş sebebi olarak göstermesi, bir artıdır. Ancak burada dağıtılan zekât olmayıp ganimettir. 113-Tevbe Suresi “son inen uzun sure” olduğundan; bu olayla ilgili özel olmayıp geneldir.

İbn Hişam’ın (ö.213/828) bu hâdiseye özel anlatımında, Abdullah b. Amr’a (ö.65/685) Kâbe’deyken hâdisenin sırasında orada olup / olmadığı sorulur. Orada bulunduğunu ve hâdisenin “Huneyn günü” olduğunu¹⁷ söyler.

İbn Ebî Şeybe’de (ö.235/849) olayın “Hayber günü”¹⁸ meydana geldiği kaydedilir.

Söylendiği günün farklı hâdiseleri göstermesi söyleyenlerin de farklı kişiler olduğunu akla getirmektedir. Nitekim Vâkidî’de Abdullah b. Mesud’dan (ö.32/652) gelen bir rivayette, ganimet dağıtılırken adamın biri (Muatteb b. Kuşeyr) “Bu paylaşımda Allah rızası gözetilmiyor!” deyince, bunu Allah Elçisi’ne ulaştıracağını söyler ve olanı haber verir. Allah Elçisi’nin renginin attığını görünce, haber verdiğine pişman olur. Allah Elçisi: ‘Kardeşim Musa’ya Allah rahmet etsin; bundan daha kötüsüyle eziyet edildi ama sabretti.’¹⁹ buyurur.

Ayette geçtiği üzere, Allah Elçileri yeryüzünde adaleti gerçekleştirmek üzere gelmişlerdir. Vâkidî’nin işaret ettiği gibi, bunun için eğitilip öğretilmişlerdir.

Hadisin bir sonraki maddesi, Allah’a kul olma ortamında büyüyüp yetişen genci haber vermektedir.

3. ALLAH’A KULLUK ATMOSFERİNDE YETİŞEN GENÇLER

Kur’an’da geçmiş peygamberlerle ilgili hikâyelerin anlatılması, yaşanmış örneklerin model olarak sunulmasıdır. Söz gelimi, Yahya (a.s.) için ‘Anne babasına iyi davranan biriydi, zorba ve isyankâr biri değildi.’ (Meryem 19/14) denilmektedir. Böyle olmanın güzel olduğu mesajı verilmektedir. Daha sonra beşikte konuşan İsa (a.s.) kendini takdim ederken “Beni anneme iyilik edici kıldı ve beni zorba, isyankâr yapmadı.” (Meryem 19/32) demektedir. (Âli-İmran 3/37) <وَسَابُّ نَسَاءً فِي عِبَادَةِ اللَّهِ> Ana-babaya iyilik yeni bir konu değildir; modeller sunulurken, konularla ilgili olarak, nebilerin durumları anlatılır.

Konuyla ilgili farklı örnekler, inen ayetlere bağlı olarak gelecektir.

Hadis ve sünnet örnekleri için henüz erken çünkü benimsenen inanç konusunda yaşanan gelenek ve alınan kültür başat rol oynadığından; ailesine ters düşen gençlerden oluşan bir Müslüman nesil meydana gelecektir.

‘İmran Ailesi’nin anlatıldığı bu surede (Âli-İmran 3/33-37) Meryem ön plandadır. ‘Adanmış çocuk’ - her nasılsa- annesi tarafından ‘erkek’ olarak düşünülmektedir. Ancak kız doğunca, iş değişir. Yine de Rabbiyle olan bağlantısı güçlü olan İmran’ın eşi, teslimiyetini devam ettirir. Rabbi onun sunduğu adağı kabul eder. “Bunun üzerine Rabbi Meryem’in adanışını güzel bir kabul ile kabul buyurdu ve güzel bir şekilde, gül gibi, çiçek gibi yetiştirdi, Eğitim / öğretimi için de Zekeriya’nın himayesine verdi.” (Âli-İmran 3/37)

Dişi olan hiçbir nesnenin bulunmadığı mabette, teyzesinin kocası olduğu söylenen, Allah’ın has kulu Zekeriyya (a.s.) velayetini üstlenir. Ama onun da benzer bir sorunu vardır: ‘İnancını ve soyunu sürdürecektir bir çocuk’ ister. Yahya, ikram edilir. (38-41) Hz. Muhammed’e, ‘Bilinmeyen bu hikâyenin yaşandığı sırada orada değildin’ denirken Meryem’in velisi olmanın kıyasıyla bir yarış sonrasında gerçekleştiği de haber

¹⁴ Vâkidî, Muhammed b. Ömer (1984). el-Megâzî, thk. Marsden Jones, Beyrut: Âlemü'l-Kütüb. 3/948.

¹⁵ Abdurrezzâk, İbn Hemmam (t.y.). el-Emali fi âsârî’s-sahabe, thk. M. es-Seyyid İbrahim, Kahire: Mektebetü'l-Kur’an. s. 85; Ahmed b. Hanbel, 18/95, 165; Buhârî, “Menakıb” 25 (4/179); “Edeb” 95 (7/111); Müslim, “Zekât” 148 (2/744).

¹⁶ Abdurrezzâk, İbn Hemmam (t.y.). el-Emali fi âsârî’s-sahabe, thk. M. es-Seyyid İbrahim, Kahire: Mektebetü'l-Kur’an. s. 85; İbn Ebî Şeybe, 7/562; Ahmed b. Hanbel, 11/614; 18/95, 164; Buhârî, “Humus” 15 (4/56).

¹⁷ İbn Hişam, Ebû Muhammed (1955). es-Siretü'n-Nebeviyye, thk. Mustafa es-Saka vd. Mısır: Matbaatu Mustafa Elbanî el-Halebî, 2/496; Ahmed b. Hanbel, 11/614.

¹⁸ İbn Ebî Şeybe, 7/562.

¹⁹ Vâkidî, 3/949.

verilir.(44) Olaylar, olağanüstü bir şekilde gelişirken, Meryem ve Yahya örnekleri aklımıza < وَشَابُّ نَشَأًا فِي عِبَادَةِ > 'Allah'a kulluk ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç'leri düşürmektedir.

Çocukluğundan beri günahlara bulaşmadan büyüyen (kız veya erkek) delikanlı kastedilmektedir.

Lokman 31/13-19 âyetlerindeki 'Lokmanın oğluna öğütleri' böyle bir gencin yetişmesinin temel kaideleridir.

Hadisin bir sonraki maddesi, akli fikri meşced ortamında olan kimsedir.

4- GÖNLÜ MESCİTLERE SEVGİYLE BAĞLANMIŞ OLAN KİMSELER

Yüce Allah Elçisi'nin Medine'ye ayak basar basmaz ilk işinin önce Kuba'ya sonra şehir merkezine cami yaptırmak olduğu bilinmektedir. 10 Yıllık Medine dönemi cami merkezlidir. Atalarımız da fethettikleri yerlerin merkezine Ulu Camiler yaptırmışlardır. Şehirlerin, mimari olarak da merkezlerinde Ulu Camiler bulunmaktadır. Camilerin manevi imarı ise cemaatidir. Bu anlamda gönlü mescidlere bağlı kişi, cemaat olmak için can atan kişidir.

Mescidlerin önemini vurgulayan ayetler vardır ancak bu maddenin doğrudan ilgili olduğu ayet bulamadık.

<إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ >

"Allahın mescidlerini ancak Allaha ve Âhiret gününe inanan, namaza devam eden, zekâtı veren ve Allah'dan başkasından korkmayan kimseler yapar yaşatır; işte bunların muratlarına kavuşmaları umulur."(Tevbe 9/18) ayetiyle dolalı bir ilgi kurulabilir.

Camilerin imarı ve tamiri konusunda çağımız müfessirlerinden Elmalılı Hamdi Yazır (ö.1942): "Mescidin imareti iki manaya gelir: Birisi, binası ve tecdidi, birisi de ziyareti ve içinde bulunup ibadet edilmesidir."²⁰ demektedir.

Hadisin bir sonraki maddesi, birbirini Allah rızası için seven iki kişiden bahsetmektedir.

5. BİRBİRİNİ 'ALLAH İÇİN' SEVEN İKİ ARKADAŞ

Birbirini Allah rızası için seven iki kişi denilince aklımıza hicret sırasındaki iki arkadaştan bahseden ayet gelmektedir: < إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيًا أَتَيْنَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا > 'Hani kâfirler onu Mekke'den çıkardıklarında, iki kişiden biri olarak mağarada iken arkadaşına: 'Hiç tasalanma, Allah bizimle beraberdir' diyordu.' (Tevbe 9/40) Buradaki arkadaşın adı açıkça söylenmese de, herkes bilir ki, Hz. Ebû Bekir'dir.

Bu arkadaşlık aklımıza Yüce Allah Elçisi'nin bir hadisini getirmektedir: "Yedi sınıf insan vardır ki Allah kendi gölgesinden başka hiçbir gölge bulunmayan kıyamet gününde, bunları arşının gölgesinde gölgelendirir.

Yedi maddeden biri de < وَرَجُلَانِ تَحَابَّتَا فِي اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَىٰ ذَٰلِكَ وَتَفَرَّقَا > 'Allah için birbirini seven; bu sevgi ile birleşip, ayrılan iki kişi' maddesidir. Zor zamanda birlikte olan bu iki arkadaş, aslında her zaman birlikteydi. Cahiliyye döneminde, Mekke döneminde, Hicrette ve Medine döneminde...

5.1. BİR ADAMI 'RABBİM ALLAH' DİYOR DİYE ÖLDÜRECEK MİSİNİZ?!

< أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ - عَبْدًا إِذَا صَلَّى > "Namaz kılan kulun ibadetine engel olanı görmedin mi? (96-Alak 1/9-10) ayeti, Kâbe'de, Hz. Muhammed'e mani olmayı hikâye etmektedir. Konuyla ilgili olarak, hadis külliyyatında rivayetler yer almaktadır.

Haber, erken dönem siyer ve hadis kaynaklarında geçmektedir. Mesela İbn İshak'da (ö.151/768) anlatıldığına göre: "Urve b. Zübeyir (d.23/643; ö.94/713) Abdullah b. Amr'a (d. 615) sorar:

- 'Gördüğün kadarıyla, Kureyş'in Allah Elçisi'ne yaptığı en azılı düşmanlık hangisidir?

- Gördüğüm kadarıyla, Müşriklerin ileri gelenleri bir gün Kâbe'nin 'Hicr' denilen kısmında oturup "Bu adama yeterince sabrettik; artık dayanılmaz oldu" gibi sözler sarf edeler. O sırada Hz. Muhammed gözükür; Haceru'l-Esved köşesini selamlayıp Kâbe'yi tavafa başlar. Önlerinden geçerken laf atarlar, ikinci seferinde sataşır, üçüncü defa derken... gerilim oluşur; ayrılırlar. Ertesi gün tekrar geldiğinde adamın biri "Sen misin putlarımıza hakaret eden?!" diyerek üzerine atlar. O da "Evet, benim!" der. O sırada biri yakasını

²⁰ Yazır, M. Hamdi (1948). Hak Dini Kurân Dili, İstanbul: Eser neşriyat. 4/2481.

toplar, boğazını sıkır. Ebû Bekir kalkıp: < وَيَلِكُمْ أَنْتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ > “Vay size!!! Rabbim Allah diyen bir adamı öldürecek misiniz?” diyerek aralar. Ayrılırlar.²¹

Bu ve benzeri hâdiseleri anlatan metinler, Humeydî’den (ö.219/834) Buhârî’ye, hadis edebiyatında geçmektedir.²²

5.2. ARKADAŞINI SÖYLE, SANA KİM OLDUĞUNU SÖYLEYİYİM

Mekke döneminde Allah Elçisini korumak için yaptığı girişimler sonunda kendisini de birçok sıkıntıyla karşı karşıya getirmiş, dayak yemiştir; sonunda o da Habeşistan’a hicrete karar vermiştir. Bu konudaki haber, kızı Aişe’den gelmektedir. İlk olarak Ma’mer b. Raşid (ö.154/771) rivayeti, talebesi Abdurrezzak’ta (ö.211/827) geçmektedir: “Ben aklım erdi ereli, babamla anamın İslâm Dîni’nden başka bir dîn yaşadıklarını bilmem. O zamanlarda Allah Elçisi, her gün, sabah ve akşam bize uğradı.

Müslümanlar Kureyş müşrikleri tarafından işkenceye uğratılınca Ebû Bekr de Habeşistan tarafına hicret etmek üzere Mekke’den çıkmıştı. Ebû Bekr, Berku’l-Gimâd mevkîine varınca Kâre kabilesinin reisi İbnu’d-Dağine’ye rast geldi. Ebû Bekr’e:

- Nereye gitmek istiyorsun?

- Kavmimin verdiği sıkıntı beni Mekke’den çıkardı. Yeryüzünde dolaşmak, bir yere çekilip orada Rabb’ime ibâdet etmek istiyorum.

- Senin gibi bir adamın yurdundan çıkması da çıkarılması da doğru olmaz.

Sen yoksul olana verirsin, akrabalarınla ilgini sürdürürsün, garibanların yükünü çekersin, konuklara ziyafet verirsin, mazlumları korumak için hayır işlerine yardım edersin! Şimdi ben senin için bir koruyucuyum. Haydi, Mekke’ye dön; memleketinde Rabb’ine ibâdet et! dedi.

İbnu’d-Dağine Ebû Bekr’in yanına düştü; Mekke’ye döndüler. İbnu’d-Dağine Kureyş müşriklerinin ileri gelenleriyle görüştü: “Ebû Bekr, yurdunu terk etmiş. Onun gibi yoksul olana veren, akrabalarıyla ilgisini sürdüren, garibanların yükünü çeken, misafiri ağırlayan, mazlumları koruyan bir adamı memleketinden çıkarıyor musunuz?! Kureyş, onun himayesini kabul etti.

İbnu’d-Dağine’ye: Ebû Bekr’e şart koş: O hiçbir şeye karışmadan evinde istediği gibi Rabb’ine ibâdet etsin, dilediği şeyi okusun. Fakat okuduğu ile bize rahatsızlık vermesin, yüksek sesle okumasın. Evinin dışında namaz kılıp Kur’an okumasın. Çünkü biz oğullarımızı ve kadınlarımızı fitneye düşürmesinden korkuyoruz, dediler. Öyle yaptı.

Fakat bir süre sonra Ebû Bekir, evinin avlusuna bir mescid yaptı; orada namaz kılmaya, Kur’an okumaya başladı. Müşrik kadınları ve çocukları etrafına toplanıp seyretmeye başladılar. Ebû Bekir yufka yürekli bir adamdı, Kur’an okurken gözyaşlarını tutamıyor; ağlıyordu. Bu durum, Kureyş’in ileri gelenlerini korkuttu. İbnu’d-Dağine’ye haber gönderdiler.

İbnu’d-Dağine gelince: ‘Biz, evinde Rabb’ine ibâdet etmek üzere Ebû Bekir’i himayeni kabul edip güvence vermiştik. Ebû Bekir ise bu sınırı aşmış, evinin avlusunda bir mescid bina etmiş, içinde yüksek sesle namaz kılmaya ve Kur’an okumaya başlamıştır. Doğrusu biz oğullarımızın ve kadınlarımızın aklını çeldirmesinden korktuk. Sen ona git. Eğer evinin içinde Rabb’ine ibâdetle yetinirse, bunu yapsın. Eğer bunu kabul etmez de açıktan namaz kılmak Kur’an okumak isterse, ona verdiğin söz ve güvenceyi kaldır. Biz sana verdiğimiz sözden caymayı çirkin gördük. Fakat biz Ebû Bekr’in bunları açıktan yapmak istemesini de kabul edemeyiz’ dediler.

Âişe anlatmaya devam eder: ‘Bunun üzerine İbnu’d-Dağine Ebû Bekir’e geldi:

- Benim sana nasıl kefil olduğumu biliyorsun. Şimdi sen ya koşulan şarta uyarsın ya da güvencemi geri verirsin. Çünkü ben, bir kimse hakkında vermiş olduğum kefaleti bozduğumu Arabların duymasını istemem!

- Ben senin koruma sözünü sana geri veriyor; Allah’ın korumasına razı oluyorum! dedi. Yüce Allah Elçisi ise o günlerde Mekke’de bulunuyordu.”²³

Bu uzun haber daha sonra İshak b. Rahuye (ö.238/853), Ahmed b. Hanbel (ö.241/855) ve Buhârî ile²⁴

²¹ İbn İshak, Muhammed (1978). Kitabu’s-Siyer ve’l-Megâzi. thk. Süheyl Zekkâr, Beyrut: Daru’l-Fikr, s. 229-230.

İbn Hişam, Ebû Muhammed (1955). es-Siretü’n-Nebeviyye, thk. Mustafa es-Saka vd. Mısır: Matbaatu Mustafa Elbanî el-Halebî, 1/290.

²² Humeydî, Abdullah b. Zübeyir (1996). el-Müsneid, thk. H.S. Esed el-Daranî. Dimaşk: Daru’s-Sakâ.1/324.

Said b. Mansur, Ebû Osman (1982). Sünen. thk. Habiburrahman A’zami. Beyrut: Dârü’s-Selefiyye. 2/371.

Ahmed b. Hanbel, 11/507, 609, 611; Buhârî, Muhammed b. İsmail (t.y.). Halku ef’ali’l-ibad ve’r-red ale’l-cehmiyye ve ashabi’t-ta’til. thk. A. Umeyre, , Riyad: Daru’l-Mearifi’s-Suudiyye. s.75.

²³ Abdurrezzak, İbn Hemmam (1403). el-Musannef, thk. H. Rahman Azamî, Beyrut: el-Mektebu’l-İslamî. 5/384.

devam eder. Medine'ye hicret müjdesini de içine alan bu hadis Buhârî'nin 'Kefalet' konusunda ele almış olması da önemlidir. Ancak bizi İbnu'd-Dağine'nin Ebû Bekir hakkında söylediği sözler ilgilendirmektedir. Bu sözler, ilk vahiy geldiğinde, Hz. Hatice'nin (ö.620) Hz. Muhammed hakkında söyledikleriyle örtüşmektedir: "Allah Elçisi Hira'dan eve döndü. 'Beni örtünüz, beni örtünüz!' dedi. Heyecanı geçinceye kadar örttüler. Sonra Hadice'ye: 'Kendimden korktum' deyince Hadice: "Müjdeler olsun! Allah'a yemin ederim ki Allah seni kesinlikle utandırmaz. Çünkü sen doğru konuşursun. Akrabana bakarsın, misafire ikram edersin. Allah rızası için işini yapamayanlara yardım edersin." diyerek onu Varaka b. Nevfel'e götürdü."²⁵

"Arkadaşını söyle; sana kim olduğunu söyleyeyim" sözündeki vurgu bir tarafa, 'Allah için olan' bu arkadaşlık, hiçbir şekilde kesintiye uğramamıştır. Hatta Yüce Allah Elçisi'nin ölümünde bile...

5.3. ÖLENE KADAR DOST, ÖLDÜKEN SONRA DA VEFA GÖSTERENLER

Ölümünde yaptığı konuşma da bu dostluğun vefa göstergesidir. <إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ> "Sen de öleceksin; onlar da." (59-Zümer 39/30) Hz. Ebû Bekir'in (ö.13/634) bu ayeti ve Âli-İmran 3/144 ayetini Allah Elçisi'nin ölümünde okuması, genelde Kur'anı, özelde bu ayetleri nasıl anladığının belgesidir. H. 8. yılında inen ayeti Ebû Bekir'in 10. yılında, bu makamda okumuş olması O'nun farkındalığının belgesidir.

Tarih ve siyer kaynaklarının anlattığına göre, Allah Elçisi (s.a.s.) ölünce, halk inanmamıştır. İbn Sa'd (ö.230/845) bunu "Halkın, Allah Elçisi'nin Ölümüne İnanamayıp İleri-Geri Konuşmaları" başlığı altında verir: Hz. Aişe'nin (ö.58/680) anlattığına göre, Allah Elçisi ölünce Hz. Ömer (ö.23/643) ve Mugire b. Şu'be (ö.50/670), yanına girmek için izin isterler. Yüzünü açıp bakarlar; Ömer, inanmak istemez. Kapıya çıkarlar. Ölmüş diyen Mugire'ye: 'Sen fitneci bir adamsın; Allah Elçisi münafıkları yok edinceye kadar yaşayacak!' Sonra Ebû Bekir (ö.13/634) gelir; Allah Elçisi'nin öldüğüne bir türlü inanamayan Ömer'i susturur ve halka bir konuşma yapar. Allah'a hamd ve senadan sonra 'Elbet bir gün sen de öleceksin o müşrikler de ölecekler.' (59-Zümer 39/30) 'Muhammed sadece bir Elçidir; ondan önce de birçok elçiler gelip gitmiştir. Ölür veya öldürülürse eski dininize mi döneceksiniz?! Kim dönerse Allah'a hiçbir zarar veremez. Allah, şükredenlerin ödülünü verecektir.' (Âli-İmran 3/144)" Sonra konuşmasını sürdürür: '(Ey millet) Kim Muhammed'e kulluk ediyorsa bilsin ki Muhammed ölmüştür. Kim Allah'a tapıyorsa, Allah diridir; ölmez. Ömer: Bu okuduğun Allah'ın kitabından bir ayet midir? - Evet. - 'Ey millet! Bu Ebû Bekir, Müslümanların bilge kişisidir; Ona uyun!' deyince halk ona biat etti."²⁶

İshak b. Rahuye'den (ö.238/853) Taberî'ye (ö.310/923) bu haber ve ayrıntıları²⁷ kaydedilmektedir.

Hz. Ebû Bekir'in bu okuyuşuyla insanların veya çoğunun bu ayetin anlamını kavradıklarını öğreniyoruz.

"Hz. Ebû Bekir (ö.13/634) bu ayeti okuyunca, insanlar Nebi'nin öldüğüne inandılar. Ebû Bekir'in bu okuyuşuyla insanlar veya çoğu bu ayetin anlamını kavradılar. Bazıları dedi ki: "Vallahi, sanki insanlar bu ayetin manasını -inişinden bugüne- Ebû Bekir (bu makamda) okuyuncaya kadar sanki bilmiyorlardı."²⁸

Sahabenin Kur'an'ı bu şekilde okumaları bize de örnek olmalıdır.

5.4. GÜZEL DAVRANIŞI TAKİP ETMEK DE GÜZELDİR

Hz. Ebû Bekir, 'Ridde savaşı' denilen; 'dinden dönenlerle savaş' öncesinde, bu metni de içeren bir mektup göndermiştir.²⁹

Allah Elçisi'nin ölüm haberi Mekke'ye ulaştığında, Mekke valisi Süheyl b. Amr (ö.18/639) kılıcını kuşanır; bir konuşma yapar. Bu konuşma, dinlemiş olduğu Hz. Ebû Bekir'in Medine'de yapmış olduğu konuşmanın aynısıdır: 'Ey insanlar! Kim Muhammed'e kulluk ediyorsa bilsin ki Muhammed ölmüştür. Kim Allah'a tapıyorsa, Allah diridir; ölmez.'

Nebiniz aranızdayken Allah onun öleceğini ve sizin de öleceğiniz haberini vermişti. Ölüm, kimseyi bırakmaz. Bilmiyor musunuz, Allah Kur'an'da "Elbet bir gün sen de öleceksin o müşrikler de ölecekler." (Zümer 39/30) buyurdu.

²⁴ İshak b. Raheveyh, 2/323; Ahmed b. Hanbel, 42/419; Buhârî, "Kefale" 3 (3/53).

²⁵ İbn Hemmam (1403). el-Musanef, thk. H. Rahman Azami Beyrut: el-Mektebu'l-İslamî 5/321; İbn Sa'd, Ebû Abdillah (1990). et-Tabakâtü'l-Kübrâ. thk. M. Abdulkadir Atâ, Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye. 1/153; İshak b. Raheveyh, 2/314; Buhârî, "Bedu'l-Vahy" 3 (1/3); "Tefsir" 96 (6/88); "Tabir" 1 (8/67); Müslim, "İman" 252 (1/139).

²⁶ İbn Sa'd, 2/204, 205.

²⁷ İshak b. Raheveyh, 3/726, 991; Taberî, 3/202-203.

²⁸ İbn Sa'd, 2/206.

²⁹ Taberî, 3/250.

Yine aynı şekilde ‘Muhammed sadece bir Elçidir; ondan önce de birçok elçiler gelip gitmiştir. Ölür veya öldürülürse eski dininize mi döneceksiniz?! Kim dönerse Allah’a hiçbir zarar veremez. Allah, şükredenlerin ödülünü verecektir.’ (Âli-İmran 3/144)

“Birgün her şey yok olacaktır; sadece O (Allah) kalacaktır.” (Kasas 28/88)

“Her can, dünyaya gelen her insan ölümü tadacaktır” (Enbiya 21/70)

Allah’tan sakının, dininize sınıksız sarılın. Allah’ın dini kalıcıdır; tamamlanmıştır. Allah, dinine yardım edene destek verir; muzaffer kılar. Allah sizi iyi üzerinde birleştirmiştir.”

Sühey’l’in Mekke’deki bu konuşması Hz. Ömer’e ulaştı: “Muhammed’in Allah’ın Elçisi olduğuna; getirdiklerinin doğru olduğuna şahitlik ederim. Allah Elçisi bana ‘Bu adam, hiç de fena olamayan bir makama gelir’ buyurduğunda haber verdiği mevki, bu olmalı.’ demiştir.”³⁰

Sühey’l, Hz. Muhammed’in ölümünde Hz. Ebû Bekir’in okuduğu iki ayet okumuştur.

Hz. Ebû Bekir’in okuduğu iki ayet, vahyin sahabe tarafından nasıl okunduğunun, nasıl anlaşılmasının ve algılanması gerektiğinin misalidir.

Hadisin bir sonraki maddesi, temel içgüdünün nasıl yenildiğinin hikâyesidir.

6. EN ZAYIF HALKANIN EN GÜÇLÜ HALKA OLABİLMESİ

‘Yedi güzel adam’dan biri de < وَرَجُلٌ دَعَتْهُ دَاتٌ حَسْبٍ وَجَمَالٍ فَقَالَ: إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ > ‘Mevki sahibi ve güzel bir kadın tarafından çağırılıp da kadınlığını kendisine sunduğunda 'Ben Allah'tan korkarım' diyerek sakınan er kişidir. (Yusuf 12/23) Bu maddede sanki Hz. Yusuf tarif edilmektedir.

Yüce Allah, her şeyi çift yaratmış³¹ olup insan bunların başındadır. Neslin devamı için de ‘cinsellik’le donatmıştır. Bitki ve hayvanlarda mevsimlik olan bu güdü, insanda 7x24 mevcuttur. Bunun için de nikâh konup zina yasaklanmıştır. Kadın ve erkeği miktatsız ters kutupları gibi düşündüğümüzde, çekim çok güçlüdür. Cinsellik psikolojide temel güdülerden biridir. Hatta temel içgüdü olup; erkeğin en zayıf halkasıdır. Yusuf suresinde geçen ve edebiyatta ‘Yusuf ile Züleyha’ adıyla dillendirilen hikâyenin aslı, Kur’an-ı Kerim’dedir. (Yusuf 12/23-33) Bu hikâye, Yüce Allah Elçisi’nin çok maddeli bir hadisini aklımıza düşürmektedir:

Burada (rea) fiilin görmek anlamında oluşundan hareketle, ille de görülen bir şeyin olduğu ancak gizem olarak kaldığı hesap edilerek “O neydi?” arayışında olanlar bulunmaktadır. Ancak lafızcı anlayıştan mecaza geçip “haramın kötülüğünün bilincinde olmak, Allah saygısı ‘seçilmiş’ Yusuf’un (6) özelliğidir. Muhammed Mustafa da (s.a.s.) de öyledir.

Bu örnek, ‘temel içgüdü’ denilen cinselliğin, delikanlı Yusuf tarafından frenlendiği bir hâdisedir. Yusuf olmak imkânsız değildir ancak zordur. Hz. Yusuf’un hali, ‘KontROLSÜZ GÜÇ, GÜÇ DEĞİLDİR’ sözünün hatırlattığı çelikleşmiş iradedir.

Hadiste nitelenen ‘Yedi Güzel Adam’dan biri de Yusuf gibi olmaya ‘aday’ kişidir.

6.1. EMANETE İHANET MÜNAFIĞIN ALAMETİDİR

Bakara 2/8-14 ayetlerinde münafıklar anlatılır. İleride geleceği üzere, başlı başına bir sure adı (Munafikun 63) bulunmaktadır. Ancak Yüce Allah Elçisi’nin münafığın alametleri konusunda, 3 önemli maddede özetlediği bir hadis bulunmaktadır ki eğitim / öğretim açısından, insanlara daha pratik gelmektedir: “Münafığın niteliği üçtür: 1-Konuşunca yalan söyler. 2- Söz verince sözünden cayar. 3- Emanete riayet etmez, ihanet eder.”³² Hz. Yusuf, efendisine ihanet etmemiştir.

Kadının Yusuf’a sarkması karşısında delikanlı Yusuf’un “Allah korusun; Efendime ihanet edemem!” deyişi, münafığın 3. alâmetini aklımıza getirmektedir.” Elmalı’nın (ö.1942) diliyle, “Allah saklasın; o iyiliğe karşı öyle şey mi olur?!” Yani döşeğe hıyanet, iyiliğe karşı kötülük, insana nankörlük zulümdür.”³³

Bakara 2/22 “İyileri böyle ödüllendiririz” ayetinden sonra Elmalı Hamdi Yazır der ki: “Su-i kâd edenlerden kurtarır, Arzda temkin eder, emrine galib olur, hüküm ve ilim veririz. Yani Ya Muhammed, sana da öyle yapıyoruz”³⁴ derken bu surenin Allah Elçisinin hayatındaki izdüşümlerini gösterir.

³⁰ İbn Sa’d, Ebû Abdillâh (1416). et-Tabakâtü’l-kübrâ: kısmü’l-mütemmim, thk. Abdulaziz Adullah es-Selûmî, Taif: Mektebetu’s-Sıddık. s. 432; Bkz. Hz. Ömer’in gönderme yaptığı hâdise aynı yerde anlatılmaktadır.

³¹ Hud 11/40; Mü’minun 23/27; Ra’d 13/73.

³² Buhârî, “İman” 24 (1/14), “Şehadet” 28 (3/188-189), “Edeb” 69 (7/95).

³³ Yazır, M. Hamdi (1948). Hak Dini Kurân Dili, İstanbul: Eser neşriyat. 4/2855.

³⁴ Yazır, M. Hamdi (1948). Hak Dini Kurân Dili, İstanbul: Eser neşriyat. 4/2854.

Yine başka bir hikâyede anlatılan bir rivayette, benzer bir duruş sergileyen bir delikanlı, yaptığını mahsur kaldıkları mağaradan kurtulmak için duasına vesile edinir. Yani Yusuf biricik değildir.

6.2. AMCAM KIZINA DOKUNMAKTAN VAZGEÇTİĞİMİN HATIRINA...

Kur'an-ı Kerim'deki hikâyeler başlı başına bir konudur. Yüce Allah önce Elçisi'ni sonra kullarını 'hikâye yoluyla' da eğitip öğretir. Eskilerin 'kıssadan hisse' dedikleri şey budur. Öyküye öyküden insanlar ders alır; orada geçen şahısları rol-model edinir. Daha başlangıç surelerinden olan (Kalem 68/17-32) ayetlerinde 'Bahçe sahipleri'nin hikâyesi anlatılır. Bu sure ise zaten "kıssaların en güzeli" (Yusuf 12/3) olarak takdim edilir. Allah Elçisi de insanlara geçmiş milletlerin hikâyelerinden misal verdiği olmuştur. Bunlardan biri de zinaya meyletmeyen gencin de aralarında bulunduğu üç kişinin hikâyesidir.

Hikâye tarzında gelen bir haberde, zor durumda kalan üç kişi bulunmaktadır. Kurtulmak için daha önce yaptıkları iyi bir işin hatırına Yüce Allah'a dua ederler. Onlardan biri de "mevki sahibi" olmasa da, amcasının kızıyla cinsel ilişki pozisyonuna gelen bir genç, bu işten vazgeçmiş olmasını, tıkanıp kaldıkları mağaradan kurtulmak için duasında kullanır; duası kabul olunur.

Hikâye ilk olarak Ahmed b. Hanbeli'de (ö.241/855) geçmektedir. Buhârî-Müslim'de de bulunan haberin, Buhârî'de geçen -konumuzla ilgili olan- bölümü şöyledir:

> عَنْ ابْنِ عَمْرِو بْنِ رَضِيٍّ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ: بَيْنَمَا ثَلَاثَةٌ نَفَرٍ يَتِمَّشُونَ أَحَدَهُمُ الْمَطَرُ، فَمَالُوا إِلَى غَارٍ فِي الْجَبَلِ، فَأَنْحَطَّتْ عَلَى فَمِ غَارِهِمْ صَخْرَةٌ مِنَ الْجَبَلِ فَأَطْبَقَتْ عَلَيْهِمْ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: انظُرُوا أَعْمَالًا عَمِلْتُمُوهَا لِلَّهِ صَالِحَةً، فَادْعُوا اللَّهَ بِهَا لَعَلَّهُ يَفْرُجُهَا. فَقَالَ أَحَدُهُمْ...
وَقَالَ الثَّانِي: اللَّهُمَّ إِنَّهُ كَانَتْ لِي ابْنَةٌ عَمَّ أُحِبُّهَا كَأَنَّهَا مَا يُجِبُّ الرِّجَالَ النِّسَاءَ، فَطَلَبْتُ إِلَيْهَا نَفْسَهَا، فَأَبَتْ حَتَّى آتَيْتَهَا بِمِائَةِ دِينَارٍ، فَسَعَيْتُ حَتَّى جَمَعْتُ مِائَةَ دِينَارٍ فَلَقِيْتُهَا بِهَا، فَلَمَّا قَعَدْتُ بَيْنَ رِجْلَيْهَا قَالَتْ: يَا عَبْدَ اللَّهِ اتَّقِ اللَّهَ، وَلَا تَفْتَحِ الْخَاتَمَ، فَقَمْتُ عَنْهَا، اللَّهُمَّ فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي قَدْ فَعَلْتُ ذَلِكَ الْبِغْيَاءَ وَجُهِكُ فَافْرُجْ لَنَا مِنْهَا. فَفَرَّجَ لَهُمْ فُرْجَةً... فَافْرُجْ مَا بَقِيَ. فَفَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُمْ <35

Abdullah b. Ömer'in (ö.73/692) rivayetine göre, Allah Elçisi (s.a.s.) şöyle bir hikâye anlattı: "Üç kişi beraber gezerlerken yağmura yakalandılar. Hemen dağdaki bir mağaraya sığındılar. Derken dağdan büyük bir kaya yuvarlanıp mağaranın ağzına kapattı. Bunun üzerine, biri diğerlerine: 'Riya ve şöhret isteği olmaksızın, sadece Allah rızası için yapmış olduğunuz amellere bakın da, onları anmak suretiyle Allah'a dua ediniz. Umulur ki, Allah mağaranın kapısını açar!' dedi. (Özetle) Onların biri, yaşlı ana-babasını çocuklarından üstün tuttuğunu söyleyerek yalvardı. Mağara kapısı biraz aralandı.

İkincileri de şöyle duâ etti: Allahum! Bir amcakızı vardı. Ben onu çok seviyordum. Bir keresinde ondan birlikte olmak istedim. O: Yüz dînâr (mehir) vermedikçe olmaz! diye dayattı. Ben çalıştım; parayı kazanıp amcamın kızına verdim. Cinsel ilişkiye gireceğim zaman o: Allah'ın kulu! Allah'tan kork! Nikâh kıyılmadan bekâret mührünü bozma! dedi. Ben de onu çok sevdiğim hâlde kalkıp ayrıldım. Allah'ım, bilmektesin ki, ben bunu sadece Sen'in rızanı almak için yapmıştım. Bunun hatırına buradan bizim için bir çıkış yolu aç! dedi. Mağara kapısı biraz aralandı.

Üçüncüleri de şöyle dedi: (Kısaca) Allah'ım, ben bir çuval pirinç karşılığında işçi tutmuştum. İşçi ücretini verdiğim halde almadan gitti. Pirincini her sene ekip çoğalttım; parasıyla bir sürü sığır alıp bir de çoban tuttum. İşçi gelip ücretini isteyince sığırları ve çobanı verdim. Bu işi sadece Sen'in rızanı kazanmak için yapmıştım. Bunun hatırına kayanın kalan kısmını da aç! dedi. Mağaranın kapısı açıldı; kurtuldular."

En zayıf halkanın en güçlü olabilmesi, Allah'a duyulan saygı ve sevgi sayesinde gerçekleşmiş olmaktadır. Elçisi de bu kişilerin zor zamanda özel muameleye tabi olacaklarını haber vererek, insanları 'yedi güzel adamdan bir olma'ya çağırılmaktadır.

Hadisin bir sonraki maddesi, gözden, gösterişten uzak; Yüce Allah'ı anıp ağlayan kişiyi dile getirmektedir.

7- GÖZDEN UZAK ALLAH'I ANIP GÖZYAŞI DÖKEN KİŞİ

> وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ < 'Gözden uzak Allah'ı anıp gözyaşı döken kişi' maddesinin

> وَإِذَا سَمِعُوا مَا أَنْزَلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ < "Peygambere indirilen Kur'an'ı dinledikleri vakit, hakkı tanıdıklarından dolayı gözlerinin yaşla dolup taşıdığını görürsün onların. 'Ey Rabbimiz, îman ettik. Artık bizi hakka şahid olanlarla beraber yaz' diye dua ederler." (Maide 5/83) ayetiyle, gözyaşı kaydı yüzünden, dolaylı ilgisi kurulabilir.

³⁵ Ahmed b. Hanbeli, 10/180-184; Buhârî, "Edeb" 5 (7/69-70), "Enbiya" 52 (4/147-148); Müslim, "Rikak" 100 (4/2099-2100), Bezzâr, Ebû Bekr (1988-2009). el-Bahru'z Zehhâr, thk. Mahfuz el-Rahman Zeynullah (I-IX), Adil b. Sa'd (X-XVII), Sabri Abdulhalik eş-Şafî (XVIII), Medine: Mektebetü'l-Ulum ve'l-hikme., 12/159-160.

Aynı şekilde Esmâ binti Ebî Bekir'in (ö.73/692) kurduğu alaka da bilinmelidir. Kendisine 'Kur'an okunduğunda sahabenin durumu nasıldı? diye sorulur: "Tıpkı Allah'ın onları nitelediği gibi; gözlerinden yaş akar, tenleri ürperirdi. Kur'an okunduğunda bazıları bayılır, düşerdi. Sonra 'Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım.' der. (Abdullah b. Mübarek, (t.y.). 359; Saîd b. Mansur, Ebû Osman (1982). 2/331)

Biz haberdeki <وَتَقْسَعِرُ جُلُودَهُمْ> kaydından hareketle, Hz. Esmâ'nın Zümer 39/23 ayetinin kastettiğini düşünüyoruz.

>اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْسَعِرُ مِنْهُ جُلُودَ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ذَٰلِكَ هُدَىٰ اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضَلِّلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ<

"Allah, sözlerin en güzelini birbirine benzer olarak, ayetleri tekrarlanan bir kitap olarak indirmiştir. Rablerinden korkanların bedenleri ondan dolayı ürperir. Sonra vücutları da kalpleri de Allah'ın zikrine karşı yumuşar. İşte bu Kur'an Allah'ın hidayet rehberidir. Onunla dilediğini doğru yola iletir. Allah, kimi saptırırsa artık onun için hiçbir yol gösterici yoktur."

Ancak hadis metninde 'gözden uzak' kaydı bulunduğu unutulmamalıdır.

Hadisin son maddesi de yine yaptığı işlerde 'gösterişten uzak' olan, samimi kişidir.

8. SAĞ ELİN VERDİĞİNİ SOL EL GÖRMEMEYEN DERECEDE

Yüce Allah Elçisi'nin < وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّىٰ لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ > 'sağ elin verdiğini sol el bilmemek' diye tanımlama yapması Bakara Suresi'nde geçen bir dizi ayeti aklımıza düşürmektedir. Allah rızası için verilen sadakalara 'minnet duygusu' yüklenmemelidir. Çünkü ayette "güzel bir söz bile, ardından minnet gelecek sadakadan hayırlıdır." (Bakara 2/261) buyurulmaktadır. Hatta minnet, başa kakma ve gösteriş için vermenin sadakayı yok edeceği belirtilmektedir. Çıplak kaya üzerinde birikmiş toprağın yağmur sularıyla gidip kayanın çıplak kalmasına benzetilmiştir. (Bakara 2/262)

Medeniyetimizde bu içtenliği sağlayacak bir yöntem olarak 'sadaka taşları' olgusu bulunmaktaydı: "Türk kültüründe "sadaka taşı" adıyla bilinen ve Tanzimat dönemine kadar devam etmiş olan yardımlaşma usulü dilencilik önlenmesi veya asgari düzeye indirilmesi için alınmış bir tedbir mahiyetindedir. Camilerin herkesin göremeyeceği bir köşesine konulan mermer bir sütunun üstüne bir çukur açılır, isteyenler sadakalarını buraya bırakır ve ihtiyaç sahipleri ihtiyacı olan miktarı alarak sıkıntısını giderirdi."³⁶

Yedi güzel adamdan biri de 'sağ elin verdiğini sol el bilmeyecek derecede saklı / gizli sadaka verebilenlerdir.

8.1. YOKSUL DİLENCİ DEĞİLDİR

Sadakalar açıktan verilebilir fakat gizlice verilirse daha değerlidir.

<إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَيَعْلَمَ هِيَ وَإِنْ تُخْفَوْهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ > "Zekât ve sadakalarınızı açıktan verirseniz, ne güzel. Gizli verirseniz; özellikle de yoksullara verirseniz, sizin için daha hayırlı olur." (Bakara 2/271)

Bakara 2/273 ayeti, Yüce Allah Elçisi'nin miskin/ yoksulu tarifleriyle ilgilidir:

>اللُّقْمَاءِ الَّذِينَ أَحْصَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ صَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَعْيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ<

"Sadakalarınızı, kendilerini Allah yoluna adanmış olan fakirlere veriniz. Onlar yeryüzünde gezip dolaşmaya güç yetiremezler. Utangaç olduklarından dolayı, bilmeyenler, onları zengin sanırlar. Oysa sen onları yüzlerinden tanırsın. Yüzsüzlük yapıp kimseden bir şey de isteyemezler. Ne türden bir iyilik yaparsanız, şüphe yok ki, Allah onu bilir."

Hadis edebiyatının en erken kaynağı Hemmam b. Munebbih'in (ö.131/749) şeyhi Ebû Hureyre'den yazdığı hadislerin geçtiği Sahife'sinde şöyle gelmektedir. Yüce Allah Elçisi: "Yoksul, kapı kapı dolaşan ve bir iki lokma ekmek, bir iki kuru hurma ile baştan savulan dilenci değildir; yoksul, geçenecek bir şey bulamadığı halde utanıp isteyemeyen; hâlini anlayıp da kendisine sadaka vereni bulunmayan kimsedir" buyurdu. Ma'mer b. Râşid'den (ö.154/771) Buhârî-Müslim'e, pek çok kaynakta haber yinelenmektedir.³⁷

³⁶ Duman, Ali (2008). Sadaka. TDV İslâm Ansiklopedisi. c. 35. s. 383-384. İstanbul:TDV yayımları.

³⁷ Hemmam b. Münebbih, Ebû Ukbe (1987). Sahifetu Hemmam b. Münebbih, thk. Ali hasan ali, Beyrut: el-Mektebu'l-İslamî, s. 48; Mamer b. Raşid (1972). el-Cami. thk. H. Rahman Azami. Pakistan: Meclisu'l İlmî. 11/96; Mâlik, Ebû Abdullah (t.y.) el-Muvatta. Rivayetu Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybanî, thk. Abdülvehhab Abdülâtif, Kahire: el-Mektebetü'l-İlmiyye. "Salat" 931(328); et-Tayâlisî, Ebû Davud (1999). Müsned. thk. Muhammed b. Abdi'l-Muhsin el-Türki, Mısır: Daru Hecer. 4/125; Humeydi, Abdullah b. Zübeyir (1996). el-Müsned, thk. H.S. Esed el-Darani. Dımaşk: Daru's-Sakâ. 2/240; İshak b. Raheveyh, 1/44; Buhârî, "Zekât" 53 (2/131, 132); "Tefsir" 48 (5/164); Müslim, "Zekât" 101, 102 (2/719).

Burada “yüzsüzlük yaparak, ısrarla insanlardan sadaka isteyenlerin yoksul olmayıp; ‘dilenci’ olduğu” belirtilmektedir. Dilenciligi meslek edinen, tiyatro sanatçısı gibi rolünü oynayan, “Merhamet Avcıları” diyebileceğimiz bu kişilere aldanmamak gerekir. Medyada “Dilenciden çıkan paraların dudak uçuklattığı, zabitanın saatlerce para saydığı vb. haberler yapılmaktadır. Emniyet Müdürlüğü, yakaladığı dilencilerden çıkan paraları gösterip saf vatandaşları uyaran afişler yayınlamaktadır.

Yedi güzel adam bu sayıyla sınırlı mı yoksa dahası olabilir mi?

9. YEDİ GÜZEL ADAM YEDİ SAYISIYLA SINIRLI DEĞİLDİR

İncelediğimiz hadisteki yedi madde, 7 sayısıyla sınırlı değildir. İbn Hibbân (ö.354/965) et-Tekâsım ve'l-Enva' adlı eserinde hadis / sünneti 5 ana bölüme ayırmış; 3. Bölüme 'Mustafa'nın (s.a.s.) Bilinmesi Gerekli Haberleri' adını vermiştir. Bunun 32. nev'ine 'Bazı şeyleri kısaca, belli bir sayıda söylediği; bundan fazlasının olamayacağını murad etmediği < المراد من ذلك العدد نفيا عما وراءه >³⁸ konusunda birçok örnek vermiştir. 'Sayının sınırlı olmadığı' < أن العدد المذكور لا مفهوم له > konusu daha sonraki dönemlerde de dile getirilmiştir.³⁹

Söylenen sayının önemli olan birkaç maddeyi ifade ettiği; fazlasına engel olmadığı konusuna bir misal verecek olursak, “İnsanoğlu ölünce -üç kişi dışında- dünyadaki eylemleri biter ancak sadakayı câriye, insanların yararlanacağı bilgi; buna dayalı üretim ve ardından dua edecek / ettirecek evlat bırakanların eylemleri sürer”⁴⁰ hadisi üzerinde yapılan bir çalışmada, sayı iki katına yükselmiştir. Çünkü öncelikle belli başlı maddeler söylenmiştir. Sonra münasebet düştükçe, herhangi bir amelin de aynı değerde olduğu belirtilmiştir.⁴¹ Mesela bu kişi, borcunu ödeyemeyecek durumda olan kişiye süre tanıyan, yeniden yapılandıran veya silen kişiler olabilir.

9.1. YEDİ GÜZEL ADAM'IN SEKİZİNCİSİ DE OLABİLİR

Gelen haberlerde, borcunu ödeyemeyecek durumda olan kişiye süre tanıyan, borcunu yeniden yapılandıran veya silen kişilerin de kıyamet günü Yüce Allah'ın himayesinde olacağı bildirilmiştir.

İlk kaynaklarımızdan İbn Ebî Şeybe'de (ö.235/849) Sahabî Ebu'l-Yeser'den (ö.55/675) rivayetle Yüce Allah Elçisi: < مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا أَوْ وَضَعَ لَهُ أَظْلَمَ اللَّهُ فِي ظِلِّ عَرْشِهِ >⁴² 'Kim darda kalan borçluya süre tanırsa yahut borçluya bağışlarsa, Allah onu, başka hiçbir gölgenin olmadığı kıyamet gününde kendi arşının gölgesinde gölgelendirecektir.' Bu haber Hz. Osman, İbn Abbas, Ebû Hureyre, Ebû Katade ve Bürdetü'l-Eslemî'den⁴³ de gelmektedir. Bizim bu makalede amacımız, arşın gölgesinde himaye olunacak kimselerin sayısını araştırmak değildir. Ancak konumuz bu olduğu için, 7 grup dışında da kişiler olduğunu belirtmek açısından, karşılaştığımız rivayetleri bu hadisin arkasından kaydettik. Nitekim bunlar dokuz kişide olabilmektedir.

9.2. YEDİ GÜZEL ADAM'IN DOKUZUNCUSU DA OLABİLİR

Sübût açısından, H. 3. yüzyıldan sonraki kaynaklara sıcak bakmasak da bu hadisin 8. Sınıfı bu tarihlerdeki eserlerde yer almaktadır. Mesela < إِنَّ سَلْمَانَ قَالَ: النَّاجِرُ الصَّدُوقُ مَعَ السَّبْعَةِ فِي ظِلِّ عَرْشِ اللَّهِ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ >⁴⁴ 'Katade'den (ö.117/735) rivayetle Selman (ö.36/656): 'Dürüst tüccar, kıyamet gününde 7 güzel adamla birlikte arşın gölgesinde olacaktır.' Tâbiün'un sahabelerden duyduğu bu söz, mevkuf hadis sayılır. Bu bilginin kaynağının Allah Elçisi olabileceği düşünüldüğünden; sahabe sözü 'mekuf' hadis sayılır. Bu arada Yüce Allah Elçisi'nin mesleğinin 'tüccar' olduğu akılda tutulmalıdır.

³⁸ İbn Hibbân, Muhammed (2012). el-Müsnedü's Sahih ale't-Tekâsım ve'l-Enva', thk., M. Ali Sönmez-H. Aydemir. Beyrut: Daru İbn Hazm. 5/18.

³⁹ Aynı, Bedreddin Mahmûd (t.y.) Umdu'tü'l-Kari şerhi Sahihü'l-Buhârî, Beyrut: Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabî. 5/177; Suyûtî, Celaleddin (1969). Tenvirü'l-havâlik şerhu ala Muvatta'. Mısır: Mektebetü'c-Ticariyyeti'l-Kübra. 2/236.

⁴⁰ Darimî, Ebû Abdillâh (1992). Sünen. İstanbul: Çağrı Yayınları. "Mukaddime" 46, 1/113-114 (564-565); Buhârî, Muhammed b. İsmail (1989). el-Edebu'l-Müfred. thk. M. Fuad Abdülbaki. Beyrut: Daru'l-Beşâiri'l-İslâmî. s. 28; Müslim, "Vasiyye" 14 (3/1255); İbn Mâce, Muhammed b. Yezid (1992). es-Sünen, İstanbul: Çağrı Yayınları. "Mukaddime" 20 (1/88); Ebû Davud, Süleyman es-Sicistani (1992). es-Sünen. İstanbul: Çağrı Yayınları. "Vesâyâ" 14 (6/251).

⁴¹ Bkz. Işık, Mustafa (2020). İnsan Ölünce Dünyadaki Eylemleri Biter; Üç Tip Hariç" Hadisinden Hareketle, Kesintisiz Ameller.

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research, Cilt 13, Sayı 70, s.1152-116.

http://mts.sosyalarastirmalar.com/Makaleler/474416649_isik_mustafa.pdf?fbclid=IwAR03tRL_waBIJf3OJKLkrKOT0WR9Ed8gbNRyUj1AxlMPoLHI0PwovJKif5s (erişim tarihi: 03.05.2020)

⁴² İbn Ebi Şeybe, 4/465, 547; Ahmed b. Hanbel, 24/279; Abd b. Humeyd, Ebû Muhammed (1988). el-Müntehab min Müsnedi Abd b. Humeyd. thk. Subhî el-Bedrî es-Samarrai-M. M. Halil es-Saidî, Kahire: Mektebetü's-Sünne. s. 147; Darimî, "Buyu" 50 (2/574); Müslim, "Zühd" 74 (4/2301).

⁴³ Ahmed b. Hanbel, 1/549, 5/149, 14/329; Darimî, "Buyu" 50 (2/574); İbn Mâce, "Sadakât" 14 (2/808).

⁴⁴ Taberânî, Süleyman b. Ahmed (t.y.). el-Mu'cemu'l-Evsât. thk. Tarık b. İvazullah- Abdulmuhsin b. İbrahim, Kahire: Daru'l-haremeyn. 2/227; Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyn (2003). Şuabu'l-İman. thk. A. Abdulhamid Hamid. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd. 11/333.

10. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kur'an'ı bilenler, vahyin amacını kavrayanlar, anlama işinin Peygambersiz olmayacağını iyi bilirler. Ayetler, hadis / sünnetle tefsir edilmektedir. Hadisten sonra ayete yapılan gönderme de bir metinler arası okumadır. Rasulullah (s.a.s.) gerek sözleriyle ve gerekse fiilleriyle Kur'an'ı bize açıklamıştır.

Yüce Allah Elçisi, vahiy eğitim ve öğretimi gereği aldığı bilgileri kimi zaman formül haline getirmiş; ikili, üçlü, dörtlü, beşli, altılı ve yedili maddeler halinde sunmuştur. Bunlardan yedi maddelik bir hadisin Kur'an'daki izdüşümlerini aramak, bu araştırmanın konusu olmuştur.

Öncelikle Yüce Allah öncelikle adaleti emretmektedir. Bu yüzden adaleti gerçekleştiren devlet başkanının yeri çok özeldir. 'Adalet mülkün temelidir' sözüyle devlet idaresinin adalet ilkesine dayanması gerektiğini vurgular.

'Adaletli davranan devlet başkanı' denirken öncelikle yönetici durumunda olan herkes bu gruba girebilir. "Her biriniz birer idarecidir ve emri altındakilerden sorumludur" hadis bunu dile getirmektedir. Genelde böyleyken özelde sanki Allah Elçisi tarif edilmektedir. Allah Elçileri yeryüzünde adaleti gerçekleştirmek üzere gelmiş; bunun için eğitilip öğretilmişlerdir. O'nun terbiyesi altında yetişen Hz. Ömer (ö.23/643) de adaletle özdeşleşmiştir.

'İkinci Ömer' diye bilinen Ömer b. Abdilaziz'in adaleti başa alan ayeti seçerek, hutbe sonunda okuyarak adalete vurgu yapmıştır. Emevi Devletinin halifesi iken, Muaviye'den beri gelen hutbelerde Hz. Ali'ye hakaret konuşmalarını kaldırması da adalettir.

Sonra 'Allah'a kulluk ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç' tanımı Meryem ve Yahya örneklerini aklımıza düşürmektedir.

Atalarımız fethettikleri yerlerin merkezine Ulu Camiler yaptırmışlardır. Şehrin, mimari olarak da merkezinde cami bulunmaktadır. Camilerin manevi imarı ise cemaatidir. Bu anlamda gönlü mescidlere bağlı kişi, cemaat olmak için can atan kişidir.

İlk vahiy sonrasında Hz. Hadice, Hz. Muhammed'e: "Müjdeler olsun! Allah'a yemin ederim ki Allah seni kesinlikle utandırmaz. Çünkü sen doğru konuşursun. Akrabana bakarsın, misafire ikram edersin. Allah rızası için işini yapamayanlara yardım edersin." demiştir.

Hız. Ebû Bekir Allah Elçisini korumak için yaptığı girişimler sonunda kendisi de dayak yemiştir; sonunda o da Habeşistan'a hicrete karar vermiştir. Hız. Ebû Bekir gibi birinin Mekke'den ayrılmasını kayıp olarak düşünüp onu hicretten vazgeçiren adamın Hız. Ebû Bekir hakkındaki sözleri Hız. Hatice'nin Yüce Allah Elçisi hakkında söyledikleriyle örtüşmektedir. "Arkadaşını söyle; sana kim olduğunu söyleyeyim" sözündeki vurgunun ötesinde, bu arkadaşlık hiç kesintiye uğramamıştır. Hatta Yüce Allah Elçisi'nin ölümünde bile...

Erkeğin en zayıf halkası 'mevki ve güzellik sahibi bir kadının teklifine karşı delikanlı Yusuf'un 'Temel içgüdü' denilen cinselliği 'Allah korkusu'yla frenlenmesi çok özel bir hâdisedir. Yusuf olmak imkânsız değildir ancak zordur. Hız. Yusuf'un hali, 'Kontrolsüz güç, güç değildir' sözünün hatırlattığı, çelikleşmiş iradedir. Anlatılan hikâyede olduğu gibi, Yusuf biricik değildir.

Bir taraftan 'sağ elin verdiği sol el görmeyecek kadar özenli' vermek önerilirken diğer yandan "yüzsüzlük yaparak, ısrarla insanlardan sadaka isteyenlerin yoksul olmayıp; 'dilenci' olduğu" belirtilmektedir.

Hadisin birçok maddesi, yaptığı işlerde ortak paydası 'gözden ve gösteriştan uzak' olan samimi kişileri rol-model göstermektedir.

Bir çırpıda söylenen bu yedi maddeye 'borçlusunu rahatlatan kişi ve 'dürüst tüccar' eklenebilmektedir. Hem belli başlı maddelerin öncelikle söylendiği hem de bu maddelerin son sayı olmayıp çoğaltılabileceği noktasında bu makale bir ayrıcalık taşımakla birlikte makalede vurgulanan husus, bu maddelerden her birinin Kur'an'daki bir ayetle irtibatının kurulması hususudur. Hadis ve Kur'an arasında kurulmaya çalışılan bu irtibat, 'göreceli'dir; okuyucu ya da araştırmacı, istediği gibi karar verir. Bizim kuramadığımız ilgi başkaları tarafından kurulamaz değildir. Kurduğumuz ilgi ise, bize göredir. Girişte söylediğimiz gibi bu araştırma, makale boyutunda -bildiğimiz kadarıyla-türünün ilkidir. Amacımız, Kur'an / Sünnet bütünlüğünü; bir hadis ölçeğinde de olsa, ortaya koymaya çalışmaktır. İşte bu durum, bu makalenin bütün bir samimiyetidir.

KAYNAKÇA

Abd b. Humeyd, Ebû Muhammed (1988). *el-Müntehab min Müsnedi Abd b. Humeyd*. thk. Subhî el-Bedrî es-Samarraî-M. M. Halil es-Saidî, Kahire: Mektebetü's-Sünne.

Abdullah b. Mübarek, Ebû Abdurrahman (t.y.). *Kitâbü'z-Zühed ve'r-Rekaik*. thk. Habiburrahman A'zami, Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye.

- Abdurezzak, İbn Hemmam (1403). *el-Musannef*. thk. H. Rahman Azami Beyrut: el-Mektebu'l-İslamî.
- Abdurezzâk, İbn Hemmam (t.y.). *el-Emali fi âsâri's-sahabe*. thk. M. es-Seyyid İbrahim, Kahire: Mektebetü'l-Kur'an.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh (1998). *Müsned*. thk. Şuayb el-Arnaut, Adil Mürşid, Heysem Abdülgafur, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh, (1983). *Fezailü's-Sahabe*. thk. Vasiyyullah b. Muhammed Abbas, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Aynî, Bedreddin Mahmûd (t.y.). *Umdetü'l-Kari şerhi Sahihü'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabî.
- Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyn (2003). *Şuabu'l-İman*. thk. A. Abdulhamid Hamid. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd.
- Bezzâr, Ebû Bekr (1988-2009). *el-Bahru'z Zelhâr*. thk. Mahfuz el-Rahman Zeynullah (I-IX), Adil b. Sa'd (X-XVII), Sabri Abdulhalık eş-Şafîi (XVIII), Medine: Mektebetü'l-Ulum ve'l-hikme.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail (1989). *el-Edebu'l-Müfred*. thk. M. Fuad Abdalbaki. Beyrut: Daru'l-Beşâiri'l-İslamî.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail (1992). *Sahih*. nşr. Bedrettin Çetiner. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail (t.y.). *Halku ef'ali'l-ibad ve'r-red ale'l-cehmiyye ve ashabi't-ta'til*. thk. A. Umeyre, Riyad: Daru'l-Mearifi's-Suudiyye.
- Cezâirî, Tahir (1995). *Tevcihü'n-nazar ila usul'l-eser*. thk. A. Ebû Gudde, Haleb: el-Matbaatü'l-İslâmiyye.
- Darimî, Ebû Abdillâh (1992). *Sünen*. nşr. Bedrettin Çetiner. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Duman, Ali (2008). *Sadaka*. TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul:TDV Yayınları.
- Ebû Davud, Süleyman es-Sicistanî (1992). *es-Sünen*. nşr. Bedrettin Çetiner. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Erdoğan, Mehmet (2014). *Vahiy-Akl Dengesi Açısından Sünnet*. İstanbul: İfav. s. 123.
- Gazâlî, Muhammed (1989). *el-Sünnetü'n-Nebeviyyetü Beyne Ehli'l-Fıklu ve Ehli'l-Hadis*. Daru's-Şuruk.
- Hemmam b. Münebbih, Ebû Ukbe (1987). *Sahifetu Hemmam b. Münebbih*. thk. Ali hasan ali, Beyrut: el-Mektebu'l-İslamî.
- Humeydî, Abdullah b. Zübeyir (1996). *el-Müsned*. thk. H.S. Esed el-Darani. Dimaşk: Daru's-Sakâ.
- Işık, Mustafa (2020). İnsan Ölünce Dünyadaki Eylemleri Biter; Üç Tip Hariç" Hadisinden Hareketle, Kesintisiz Ameller. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, Cilt 13, Sayı 70, s.1152-116.
- İbn Abdilber, Ebû Ömer (1387). *et-Temhid lima fi'l-Muwatta mine'l-meani ve'l-esaniid*. thk. Mustafa b. Ahmed Alevi-Muhammed Abdülkebir Bekri. Magrib:Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslâmiyye.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr (1409). *el-Kitâbü'l-Musannef fi'l-Ehâdis ve'l-Âsar*. haz. Kemâl Yûsuf el-Hût, I-VII, Riyad: Mektebetü'r-Rüşd.
- İbn Hibbân, Muhammed (2012). *el-Müsnedu's Sahih ale't-Tekâsîm ve'l-Enva'*. thk., M. Ali Sönmez-H. Aydemir. Beyrut: Daru İbn Hazm.
- İbn Hişam, Ebu Muhammed (1955). *es-Siretü'n-Nebeviyye*. thk. Mustafa es-Saka vd., Mısır: Matbaatu Mustafa Elbanî el-Halebî.
- İbn İshak, Muhammed (1978). *Kitabu's-Siyer ve'l-Megazi*. thk. Süheyl Zekkâr, Beyrut: Daru'l-Fikr.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezid (1992). *es-Sünen*. thk. M. Fuad Abdalbaki. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh (1416). *et-Tabakâtü'l-kübrâ: kısmü'l-mütemmim*. thk. Abdulaziz Adullah es-Selûmî, Taif: Mektebetü's-Siddik.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh (1990). *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. thk. M. Abdulkadir Atâ, Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-ilmîyye.
- İbn Zencâyê, Ebû Ahmed Humeyd b. Mahled b. Kuteybe el-Ezdi (1986). *Kitabü'l-Emvâl*. thk. Şakir Zib Feyyaz, Suudiyye: Merkezi Melik Faysal.
- İbnu'l-Esir, Ebû'l-Hasen (1997). *el-Kâmil fi't-Târîh*. nşr. Umar Abdusselâm Tedmurî. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî.
- İshak b. Raheveyh, İbrâhim b. Mahled (1991). *Müsned*. thk. A. Abdulkhak el-Belûşî. Medine: Mektebetü'l-İman.
- Kadı İyaz, Ebû'l-Fazl (1998). *İkmalü'l-Mu'lim bi-fevaidü Müslim*. thk. Yahyâ İsmail. Mansure: Dârü'l-Vefa.
- Mâlik, Ebû Abdillâh (1992). *Muwatta*. thk. M. F. Abdalbaki. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Mâlik, Ebû Abdillâh (t.y.). *el-Muwatta*. Rivayetu Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybanî, thk. Abdülvehhab Abdüllatif, Kahire: el-Mektebetü'l-İlmîyye.
- Mamer b. Raşid (1972). *el-Cami*. thk. H. Rahman Azamî. Pakistan: Meclisu'l-İlmî.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn (1992). *el-Câmi'u's-Sahih*. thk. M. F. Abdalbaki. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Nevevî, Yahya b. Şeref (1972). *el-Minhâc fi şerhi Sahih-i Müslim b. Haccac*. Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî.
- Özer, Salih (2008). Hadis Metninin Anlaşılmasında Diğer Metinlere Referansların Önemi ya da Hadiste Metinlerarasılık ve Metinlerarası Okuma. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, cilt VIII, sayı 1, s. 311.
- Saïd b. Mansur, Ebû Osman (1982). *Sünen*. thk. Habiburrahman A'zami. Beyrut: Dârü's-Selefiyye.
- Saïd b. Mansur, Ebû Osman (1982). *Tefsir*. thk. Habiburrahman A'zami. Beyrut:Dârü's-Selefiyye.
- Suyutî, Celaleddin (1959). *Tedribü'r-Râvî fi Şerhi Takribi'n-Nevevî*. thk. Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Faryabi, Medine:Daru Taybe.
- Suyutî, Celaleddin (1969). *Tenvirü'l-havalik şerhu ala Muwatta*. Mısır: Mektebetü'c-Ticariyyetü'l-Kübra.
- Suyutî, Celâlu'd-Dîn (2004). *Târîhu'l-Hulefâ*. nşr. Hamdi ed-Demirdâs, Mektebetu Nizâr Muştafâ el-Bâz.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed (t.y.). *el-Mu'cemu'l-Evsât*. thk. Tarık b. İvazullah- Abdumuhsin b. İbrahim, Kahire: Daru'l-haremeyn.
- Taberî, İbn Cerir, (1387). *Tarihu't-Taberî, Tarihu'r-Rusûl ve'l-mülûk*. Beyrut: Daru't-Turas.
- Tayâlîsî, Ebû Davud (1999). *Müsned*. thk. Muhammed b. Abdi'l-Muhsin el-Türki, Mısır: Daru Hecer.
- Vâkidî, Muhammed b. Ömer (1984). *el-Megazi*. thk. Marsden Jones, Beyrut: Âlemü'l-Kütüb.
- Yazır, M. Hamdi (1948). *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Eser neşriyat.